

Tasavvufta Metodoloji Problemleri

Tasavvufta Bilgi-İletişim Problemi

Bu deneme tasavvufta usûl probleminin esas itibarıyla bir bilgi-iletişim problemi olduğu varsayımından hareket etmektedir. Bendeniz bu maksatla tasavvufun öteki klasik İslâmî ilimlere ve felsefeye olan nispetini göstermeye gayret edecek, bu nispetlerin bir bilgi-iletişim problemi doğurduğu yerlerde hangi tartışma konularını ürettiğine değineceğim. Çünkü söz konusu tartışma konularını belirgin kılabilirdiğim ölçüde tasavvufa ilişkin metodolojik meselenin özüne dokunmuş olacağımı düşünüyorum.

Tasavvufun metodolojik bakımdan problemler ihtiva ettiğini kabul etmek hiç kuşkusuz değişik bakış açılarından bakıldığında farklı anlamlara gelecektir. Her şeyden önce tasavvuf geleneğine içinden bakan, bu geleneği kendi özgünlüğü içinde tanımlayan ve hatta bir ölçüde onu içselleştirmiş bulunan kimse için metodolojik problem denilen şey, sadece bu geleneği takip ettiği usul bakımından doğru anlamının doğru yolunu izlemek olabilir. Tasavvufun kendi geleneği de esasen bunu yapmış, mutasavvıflar, gelenek içinde ortaya konmuş ahlâk modellerini, manevî yaşantıları, entelektüel

verimliliği, çeşitli merasimleri, sembol ve işaretleri yine o geleneğin sürekliliği içinde anlamış, şerh etmiş ve öğretmiştir. Tasavvufta bu açıdan bakıldığında mesele sadece bir iç iletişim problemi ve hatta yalnızca bir eğitim süreci olarak görülmektedir. Tasavvuf geleneğinin insanı içinden yakalamayı başaran eğitsel gücünün ne kadar yüksek olduğu düşünüldüğünde herhangi bir problemin olmadığı bile söylenebilir.

Ancak ortada bir bilgi-iletişim probleminin olduğu, daha ziyade tasavvufta geleneğin içinden bakanlarla böyle olmayanlar arasında vuku bulan tartışmalarda kendisini hissettirmektedir. Çünkü tasavvufu gerek kurumsal gerekse doktrinler temelde inşa eden bir manevî otorite vardır ve bu otorite tasavvuf açısından bağlayıcıdır. Elbette tasavvuftaki manevî otorite geleneğe nispeten dışarıdan bakanlar açısından kendisini ona bağlı hissedenden kimse gibi bağlayıcı olmayacaktır. Bu da kaçınılmaz olarak geleneği anlama ve yorumlama etkinliğine fikrî bir mesafe, ilmi bir temkin ve bir eleştirel tutumun müdahil olması sonucunu getirecektir. Böyle tutumlar karşısında gelenek, söz konusu manevî otoritenin bağlayıcılığını hemen teslim etmeyen, hatta ona eleştirel gözle yaklaşan kimselere ikna edici yöntemlerle ifade edilecektir. Dolayısıyla bilgi ve iletişim kavramları bakımından ortada bir metodolojik problem varsa bu, geleneğin anlamı hakkında ikna edilmeyi bekleyen ya da ikna edilmesi gereken muhataplarla ilgilidir ve öyle görünüyor ki bu problem "anlayan anlar, anlanmayan ikna etmek zorunda değiliz" şeklinde tuzu kuru bir tepkiyle savuşturulacak bir probleme de benzememektedir.

Çünkü tasavvuf genelde İslâm yurdunu, özelde de bu üzerinde yaşadığımız toprakların kültürünü derinden etkilemiştir. Bu husus, kültürel coğrafyamızın haritasını her çıkar- ma teşebbüsünde yeniden anlaşılmaktadır. Ancak söz konusu coğrafyanın iklimi içinde nefes alıp verenlerin sadece mutasavvıflardan yahut onlara sempatiyle bakanlardan ibaret olmadığı da bir gerçektir. Dolayısıyla kültürümüzün kökleri üzerinde düşünce üreten, yorumlar yapan, üstelik bunu ma-

(*) Bu yazının aynı başlığı taşıyan ilk şekli *İslâmî İlimlerde Metodoloji (Usûl) Meselesi* 2. adlı sempozyum bildirileri kitabında (İSAV/Ensar Neşriyat, İstanbul 2005, s.1087-1095) yayınlanmıştır.

nevî geleceğimizin yeniden inşâı amacıyla ciddi biçimde gerçeleştirmeye çalışan herhangi bir entelektüel çaba, kendisini tasavvuf geleneğini anlamlandırma ve belki de sorgulama konusunda kayıtsız hissetmeyecektir. Söylemeye çalıştığımız şey, konuya ilgisiz kalamayacağımı hissedilenlerin tasavvuf geleneğine her durumda bir "mutasavvıf" gibi yaklaşmayacağıdır. Demek ki o veya bu sebepten ötürü geleneğe mesafeli, hatta eleştirel biçimde yaklaşan veya hiç değilse tarafsız bir gözle bakmak isteyenler ile tasavvuf arasında entelektüel bir tanışıklığın, fikrî bir "teâruf"un sağlanması gerekmektedir ve bu husustaki görev ilk önce kendisini tasavvuf araştırmaları-na adanmış kimselere düşecektir.

Bu tanışıklığın sağlıklı bir entelektüel ortamda gerçekleşmesi öncelikle böyle bir ortamın mevcudiyetini destekleyecek çalışmalara bağlıdır. Söz konusu amacı gözeterek bir araştırmacının tasavvuf geleneğini yeniden keşfe yönelirken ihtiyaç duyacağı bakış açısı, tasavvufu, İslâm medeniyetinde hayat bulmuş öteki ilim ve fikir gelenekleriyle olan ilişkisi içinde kavramasını mümkün kılacak bir bakış açısı olmalıdır. Bu bakış açısı İslâm entelektüel geleneğinin bütünlüğünü ve bütüncüllüğünü hesaba katan bir perspektiftir ve tasavvufun öteki ilim ve fikir akımları arasındaki özgün yerini tespit bakımından önem taşımaktadır. Tasavvufun ne olduğu ya da ne olmadığı hakkında bilgi ve yorum üretme çabası, onun kendine mahsus yerini böyle bir bütünlük içinde tespit etmekten geçmektedir çünkü. Söz konusu tespit çabası araştırmacıyı tasavvufu diğerlerinden ayıran vasıflar hakkında olduğu gibi, diğerlerine olan eklemlenme biçimleri konusunda da aydınlatacaktır. Söz konusu fasıl ve vasıl noktalarının tespiti ilmi ve fikrî birikimler karşısında tasavvufun özgünlüğünü açığa çıkaracak, bu geleneğin mahiyetini, onun entelektüel tarihimizdeki hakiki işlevini bütünü içinde görmemizi mümkün kılacaktır.

Tasavvuf ve Şer'î İlimler

Bu genel metodolojik perspektifi ortaya koyduktan sonra, sözünü ettiğimiz ilişkilerin bir yönüyle klasik İslâmî ilimler dediğimiz şer'î disiplinlerle, diğer yönüyle de aklî ilimler dediğimiz felsefî disiplinlerle alâkalı bulunduğunu belirterek tasavvuf ile ilgili metodolojik problemlerin tespiti meselesine geçebiliriz. Tasavvufun tefsir, hadis, fıkıh ve kelâm gibi klasik İslâmî ilimlerle ilişkilendirilmesinden doğan metodolojik problemlerin, bir problem olarak açığa çıkarılması her şeyden önce bir takım geleneksel tartışma konularının hatırlanmasından geçmektedir.

Tefsir ilmi söz konusu olduğunda entelektüel geleneğimizde bâtinî tevil veya işârî tefsir olarak anılan tasavvufî yaklaşımın bir problem ve tartışma alanı olarak karşımıza çıktığı söylenebilir. Çünkü yer yer ve zaman zaman ünlü mutasavvıflarca Kur'an ayetlerine getirilen esoterik yorumların kendisini tefsir ilmiyle derinlemesine meşgul addeden bütün bilginlerce benimsenmediği ve hatta bazılarının yadırgatıcı bulunup, hiçbir tefsir usûlü kaidesine bağlı kalmaksızın metnin bağlamından keyfi biçimde çıkma olarak değerlendirildiği bilinmektedir. Aynı şeyi günümüzün bazı tefsir araştırmacıları için de söylemek mümkündür. Demek ki Kur'an ayetlerinin tasavvufî bir yaklaşımla anlaşılması ve yorumlanması konusunda tefsirciler bakımından belirli bir iletişimsizlik probleminin yaşandığı söylenebilir. Dolayısıyla metodolojik bakımdan bu problemin aşılması üzerinde yoğunlaşan her çaba, eğer tasavvufî tevilin anlamlı olmakla kalmayıp yüksek düzeyli de olduğunu kabule yatkın isek, tasavvuf geleneğinin kendisini ötekilere ifade etme yeteneği bakımından önemli bir katkı sağlayacaktır. Şu halde tasavvufî hermeneutiği yeniden keşfe çıkarak metodolojik bir zorunluluktur.

Tasavvuf ile hadis ilmi ilişkilerine bir göz atığımızda ise ilk fark ettiğimiz şey, tasavvufî doktrinlere mesnet teşkil eden hadislerin sıhhatiyle ilgili tartışmalardır. Tasavvufun klasikleriyle ilgili herhangi bir tahkiki neşirde hadisleri tahrir

ederken sık sık Aclûnî'nin *Keşfü'l-hafâ'sı*na müracaat etme zorunluluğu nebevî menseden geldiğini belirten bir geleneğin, hadis usûlünün öngördüğü referans sistemiyle ilgili bir problem olduğu hatıra getirmektedir. Eğer bu bir problem olarak görülmeyecekse tasavvuf geleneğini araştıranların, hadis-i şerifler konusunda tasavvufa özgü bir metodolojinin bulunduğunu aydınlatıcı fikirlerle ortaya koymaları gerekmektedir. Tasavvufî doktrinlerin Hz. Peygamber'den sonraki aktarımının özel ve hatta mahrem bir takım kanallara veya silsilelere dayandığı söylenecekse bunun ilmi ve fikrî temelleri hiç olmazsa muhatabın kafasında bir takım makul istifhamlar uyandıracak güçte ortaya konabilmelidir.

Fıkıh ilmi söz konusu olduğunda bu ilmin yüreğinde duran mükellefiyet kavramını zaman zaman ortadan kaldırdığı izlenimi veren bir takım tasavvufî fikirler hatırlanabilir. Hakikate ermiş mutasavvıfın üzerinden mükellefiyetin kalktığı gibi bir takım öğretilerin gerçek anlamı ya da müride ait şahsî mükellefiyetin şeyh tarafından üstlenildiği gibi bir takım yaklaşımların gerçek tasavvufu ilişkisi her halde yine tasavvuf araştırmacıları tarafından ortaya konacaktır. Ancak şeriat, tarikat, hakikat üçlemesinde şeriatın olmazsa olmaz bir yolculuk şartı olarak kabul edildiği de unutulmamalıdır. Tasavvufun esasen zahirî fıkıh yanısıra bu fıkıhın daha yoğun ve içten yaşanmasını mümkün kılan bir batnî fıkıh, bir kalbî fıkıh olarak tanımlandığı da bilinmektedir. Mutasavvıfların fikhî hayatlarını gerçekten göz alıcı bir manevî ihtişamla taçlandığı gerçeği de bunlara eklenildiğinde fıkıh ilmi ile tasavvuf arasındaki ilişkinin ötekilerden çok daha az tartışmalı olduğu ortaya çıkar.

Kelâm ilmine gelince temel sorusu "hangi itikad?" olan bu disiplin özellikle bâtinî tevîl yöntemi ve vahdet-i vücûd doktrinî söz konusu olduğunda zaman zaman tasavvuf hakkındaki hararetli tartışmaların hareket noktasını teşkil etmiştir. Bir dinî ilim olarak temel referansı vahiy, yöntemi de nazarî aklın yöntemi olunca kelâm ilminin Kur'ân ayetlerinin itikadî formülasyonlarını aklî ve teolojik sistemler olarak ortaya

koyması kaçınılmazdır. Tabiatıyla ortaya konan itikadî sisteme uygun düşmeyen kavram, yöntem ve ilkeler tereddütlerle karşılanacak ve belki de dışlanacaktır. Dolayısıyla konu itikad olduğunda durum hassasiyet kazanmakta ve iki ilim arasındaki diyalog arayışları zaman zaman imkânsızlığın sert duvarlarına gelip çarpmaktadır. Kelâm bilgini açısından Kur'ân-ı Kerîm ayetlerine getirilen esoterik yorumların, tasavvufî hermeneutiği kavramadan anlamlı bulunması oldukça zordur. Ya da bütün sistemini Hak-halk arasındaki mutlak ayrıma dayandıran bir kelâmının vahdet-i vücûdun bazı imalarını itikadî bir problem yokmuş gibi davranarak değerlendirmesi bir hayli müşkildir. Buna bir de tasavvuf ile teşeyyü' arasında apaçık bir ilişki gören bir sünî kelâmının "Bâtıniyye" fırkası hakkındaki itikadî yargılarını eklersek Kelâm ilmi ile tasavvuf arasındaki diyalog imkânlarının ne tür problemler barındırdığını tahmin edebiliriz. Tabiatıyla burada kelâm ile tasavvuf arasındaki bütün tarihî tartışmaları bütünüyle halletmek iddiasında değiliz. Bizim burada metodolojik açıdan vurgulamak istediğimiz husus, tasavvuf araştırmacısının kendi ilmi tavrını tasavvufun arifleriyle kelâm ilminin âlimleri arasındaki anlam köprülerini imha yönünde değil, yeniden kurma yönünde fikrî mesaf sarf etmesi gereğidir.

Nitekim bu mesai entelektüel tarihimizin büyük sentezci-leri tarafından kendi çağlarının şartları çerçevesinde ortaya konmuş ve belirli başarılar pekâlâ kaydedilebilmiştir. Burada hemen Gazzâlî ve onun *İhyâ* projesini hatırlamamız gerekmektedir. Bu proje çerçevesinde Gazzâlî, bir yandan felsefî mantığa dayalı metodolojiyi, diğer yandan tasavvufun gelen canlandırıcı soluğu bilgi sistemine dâhil eden bir yaklaşımla ilmi ve fikrî bütünlüğe ulaşmanın mümkün olduğunu pekâlâ göstermiştir. Bâtıniyye ile mücadele eden, fakat batnî tevîlin gereğini göz ardı etmeyen bir mutasavvıf, filozofları eleştiren, fakat felsefî birikimlerin fıkıh ve kelâm için ifade ettiği değeri takdir eden bir din bilgini olarak Gazzâlî metodolojik problemlerin aşılması bakımından her halde hala ilham verici bir şahsiyettir.

Tasavvuf ve Felsefe

Entelektüel gelenegimizin bütünü üzerinde konuşurken tasavvufun, İslâm medeniyeti içinde gelişen felsefe ile olan ilişkisine de metodoloji meselesi bağlamında değinmek gerekecektir. İslâm felsefesi tarihçileri telif ettiği kitaplarda genellikle Fahrreddîn Razî gibi büyük kelâmcıların ya da Muhyiddîn ibnü'l-Arabî gibi büyük mutasavvıfların felsefi açıdan anlam ifade eden fikirlerini de işlemektedir. Bunda şaşılacak, yadırganacak bir şey yoktur. Gerçekten bu iki büyük mütefekkir örneğinde görüldüğü gibi gerek kelâm gerekse tasavvufun özellikle sonraki dönemlerde ortaya konmuş büyük metinleri felsefi kavram, terim, teori ve yöntemlerle ilişkili fikirler içermektedir. Bütün bu fikirlerin felsefe tarihi açısından anlamı, önemi ve değeri bulunmaktadı ve ayrıca bu fikirler doğrudan doğruya filozofların fikirleriyle ya irtibatlı ya da mukayese edilebilir olmak bakımından felsefe tarihçisinin atlayarak geçemeyeceği birikim ve deneyimleri ifade etmektedir. Bu durum zaman zaman kelâm ve tasavvufun kendinde, özünde bir felsefe olduğu düşüncesini beslemektedir. Oysa benim düşünceme göre kelâm, felsefe ve tasavvuf kendi kendisidirler ve onları kendileri olarak özgün biçimleriyle kavramak İslâm entelektüel tarihinin farklı boyutlarını kavramak, bu tarihi tek bir boyuta indirgememek bakımından önem taşımaktadır. Böyle bir indirgeme ayrıca tasavvuf, kelâm ve felsefenin kendinde ne olduğu ve/veya ne olmadığı konusunda bir takım kafa karışıklıklarını beraberinde getirmekte yahut bunların entelektüel hayatımızdaki hakiki işlevleri hakkında bir belirsizlik doğurmaktadır. Bir kelâmcı ya da mutasavvıfın felsefi ifadeler kullanması onları kendi başına filozof kılmaya yetmeyeceği gibi, filozof addedilmeleri onların kendi entelektüel kimliklerini filozof olarak tanımlamadığı gerçeğiyle uyuşmaz. Bir mutasavvıfın felsefi açıdan incelenmesi bir şey, yine bir mutasavvıf olarak incelenmesi başka bir şeydir. Ancak bu ayrımları dikkate alan bir metodolojik yaklaşımın mutasavvıf düşünürlerin felsefi terminolojiye, felsefe metinlerine, felsefi fikirlere kendilerini tamamen kapattıkları gibi aka-

demik bir yanılgıya da prim vermemesi gerekir. Bir mutasavvıf entelektüelin felsefe gelenegiyle irtibatının gösterilmesi durumunda onun tasavvuf gelenegi açısından artık kaybedilmiş bir değer olacağı gibi bir düşünce, vehimden ibarettir. Bugün bir İslâm felsefesi tarihçisi olarak ben tasavvuf metinlerinde ciddi yoğunlukta bir felsefi terminolojiyle karşılaşmaktayım ve kendimi hepsinin felsefi metinlerdeki referansını gösterebilecek imkânâ hiç değilse potansiyel olarak sahip görmekteyim. Ortada Batılıların deyimiyle "intertextual" bir durum vardır. Bu aşamada tasavvuf araştırmacısına düşen, felsefe ile tasavvuf arasındaki ortak terminolojiyi göz ardı etmek değil, bu terimlerin tasavvuf "context"inde nasıl tanımlandığını ve nasıl kavrandığını ortaya koymak, bunun yanı sıra felsefi terminolojiyi de aşacak biçimde nasıl kavramsal bir zenginliğe ulaştığını tespit etmektir. Eğer tasavvuf bakımından bir özgünlük tespiti önem arz ediyor ise söz konusu yaklaşım sahanın erbabına bu imkânı verecektir. Mesela Fârâbî ya da İbn Sînâ varlığı ontolojik bir hiyerarşi (merâtib) içinde kavramak meselesinde Muhyiddîn ibnü'l-Arabî ile ortaktır. Fakat anılan filozoflarda "beş hazret" doktrini yoktur. Ancak bunu tespit etmek, araştırmacıyı ontoloji sahasında her şeyin İbnü'l-Arabî ile başladığı, filozofların daha önce ontoloji sahasında bir takım yolları döşemediği fikrine götürmemelidir. Dolayısıyla tasavvuf uzmanı, tasavvufun felsefeyle olan ayrıntı noktalarını tespit edeyim derken ilişki noktalarını atlamayan bir araştırma metodolojisini benimsemeli, dahası, iyi bir felsefe okuru olmanın daha iyi bir tasavvuf uzmanı olma yolunda katkı sağlayacağını düşünmelidir.

Tasavvuf Öğretimi ve Akademiye

Demek ki tasavvufun İslâm entelektüel geleneginin bütünü içinde öteki disiplinlerle olan ilişkisi ve ayrımı meselesi, günümüz tasavvuf araştırmacısı için kayda değer bir metodolojik problem olarak ortaya çıkmaktadır. Ancak bütün bunların ötesinde tasavvufun üniversitelerde okutulan, oku-

tulmakla kalmayıp lisansüstü düzeydeki akademik araştırmaların mevzuu kılınan bir tarihî-kültürel birikim olduğu göz önünde bulundurulduğunda burada yalnızca değinmekle yetineceğimiz bir metodolojik problem ile daha karşılaşmaktayız ki, o da genel araştırma yöntemleri ve teknikleri açısından tasavvuf sahasının nasıl ele alınacağıdır. Burada bulunan herkes teslim eder ki üniversite bilim demektir ve bilimsel bir araştırma bilimin metodu ve ifade biçimlerinin dışında kalamaz. Kaldığı zaman bir anlam ve iletişim probleminin yeniden arz-ı endam edeceği ortadadır. Oysa biliyoruz ki tasavvufî metinler her zaman teorik akla hitap eden fikirlerin veya pratik akla hitap eden öğütlerin dilini kullanmaz. Hatta çoğu durumda özgün sufi metinlerin karşınıza bir edebiyat, daha doğrusu bir şiir metni olarak çıktığını da müşahade edersiniz. Bunun yanı sıra manevî deneyimlerin akli anlamda aktarımının müşkilat doğuracağı durumlarda sufilerin belli sembollere müracaat ettikleri de bilinmektedir. Yine fizik ve metafizik âlemlerin birleştiği manevî deneyimlerin bir parçası olarak kerametlerden, bir takım olağanüstü hallerden bahsedildiği de malumlardır. Iř böyle olunca akademik bir araştırmada talep edilen bilimsel yaklaşımın hangi metotları ve hangi ifade biçimlerini ön plana çıkaracağı hususu önem kazanmaktadır. Esasen bu husus, bütün ilahiyat araştırmaları için genel bir metodolojik problemdir. Ancak konu tasavvuf olduğunda mesele biraz daha hassasiyet kazanmaktadır. Çünkü bir yandan kullanılan bilimsel yöntem ve dilin tasavvufun özgün anlam dünyasını tahrif etme riski söz konusudur; diğeryandan da tasavvuf hakkında oluşturulan akademik metnin, potansiyel okuyucusu için bir iletişim problemi doğurma ihtimali bulunmaktadır. Nasıl bir araştırma ve telif metodu izlenmelidir ki içeriği bütün özgünlüğüyle tasavvufî, formu bütün gerekleriyle bilimsel olan akademik metinler oluşturmak mümkün olabilsin? Bu soru muvacehesinde akla ilk gelen cevap tarih metodudur. Tekke ve tarikatların incelenmesi bakımından sosyal tarih veya kurumlar tarihi, edebî metinlerin incelenmesi bakımından edebiyat tarihi, tasavvufî

doktrinlerin ve kavramlar dünyasının gelişimi bakımından düşünce tarihinin yolu izlenebilir. Kaldı ki tarih metodu bütün ilahiyat disiplinleri gibi tasavvuf araştırmaları için de kaçınılmaz bir metottur. Ancak bu metot, tasavvufun manevî deneyimler dünyasını ve onun özgün ifade biçimlerini anlamayı, daha da önemlisi anlatmayı her durumda garanti etmez. Bu durumda tasavvuf sizlerden, gelenegini normal bilim kalıpları içinde araştıran akademisyenler olmanın yanı sıra bu kalıpları yeni ufuklara taşıyan mütefekkirler olmanızı da isteyecektir. Dolayısıyla felsefî analiz yönteminin ikinci metodolojik imkân olarak düşünülmesi mümkün görünmektedir. Bilindiği gibi felsefenin bir işlevi de kavramsal ve yöntemsel analizlere yönelmektir. Böyle bir yöneliş ile araştırmacı tasavvufta kullanılan terimlerin kavramsal anlamları yahut tanımlarına ulaşmaya çalışacaktır. Bu da tasavvufî doktrinleri bir sistem olarak görmeyi, dahası, öteki felsefî sistemlerle mukayese edebilmeyi mümkün kılacaktır. Ayrıca felsefî bir yaklaşım modern bilimin verileriyle tasavvufî tecrübe ve doktrinlerin ne ölçüde açıklanabileceğine dair belirli bir zihnî uyanıklık da oluşturabilecektir. Böyle bir yaklaşımın akademik bir dil kullanmak açısından elbette çok anlamı vardır; fakat diğeryandan tasavvufun kendi özgünlüğünü göz ardı etmek ve onu felsefî sistemlerden birine yahut özünde tasavvufî olmayan tecrübeler dünyasına indirgemek gibi saıncaları da beraberinde getirebilir. Ancak tasavvufun özgünlüğünü öne çıkarayım derken evrenselliğini yok saymak gibi metodolojik bir tehlike de söz konusudur. Mesela vahdet-i vücûdun panteizm ile karışırılmaması gerektiği, varlığın birliği doktrininin islâmî tefekkür geleneginin bir tezahürü olduğu vurgulanırken mistisizm tarihi boyunca ortaya çıkmış doktrinler ile tasavvufun mukayese bile edilemeyeceğini ileri sürmek bir entelektüel miyopluga sebebiyet verebilir. Çünkü tarih boyunca yaşamış ünlü mistiklerin manevî tecrübelerine ilişkin ifadeleri İslâm sufilerinkiyle göz ardı edilmez paralellikler arz edebilmektedir. Nitekim böylece paralelliklerle açıklamak üzere "philosophia perennis" olarak anılan hali-

dî hikmet perspektifi birçok düşünürce vurgulanmıştır. Bu vurgunun esaslı örnekleri için Guénon, Schuon, Lings, Burckhardt, Chittick ve Nasr gibi müelliflerin tasavvufî doktrinler hakkındaki yazılarına bakmak uygun olur. Tasavvuf geleneğine içinden bakan bu düşünürler hem modern Batılı eğitime almuş hem de yüksek bir fikrî kapasiteye sahip okuyucuya hitap yeteneği bakımından anlamlı bir seviyeyi işaret etmektedirler.

Modern ve Postmodern Karşısında Gelenekçi Ekol

Giriş Yerine

René Guénon, Frithjof Schuon, Titus Burckhardt, Martin Lings gibi Batılı olan yahut Seyyid Hüseyin Nasr gibi Batı dillerinde yazan müslüman düşünürlerin ortaya koyduğu Gelenekçi ekolün temel yaklaşımlarını modern ve post-modern perspektiflere bakışıyla birlikte ele almak, modern-küresel dünyada tasavvufî düşünce bağlamının belirginleşmesine katkıda bulunacaktır. Böylece Gelenekçi-modern-postmodern perspektifler arasında ne türlü bir diyalog imkânının mevcut olduğu da anlaşılabilecektir. Tahmin olunabileceği gibi Gelenekçi ekolün modern düşünceyi dayandığı kabul-lere ciddi itirazları vardır ve modernliğe yönelttiği eleştirilere değinmek onların Gelenek ile modernliği nasıl bir tezat içinde ortaya koyduklarını daha iyi anlamamızı sağlayacaktır. Post-modern yaklaşımlar ise modernliği eleştirirken çoğunlukla onun dayandığı en temel kavramları nihilist bir yaklaşımla reddetmekte, dolayısıyla modernliğin geleneksel düşünce biçimlerinden devraldığı ve fakat tamamıyla dönüştürüp modernliğe özgü tanımlara kavuşturduğu ilkeleri de reddetmiş olmaktadır. Bu durumda Gelenekçi ekolün post-modernizme de söyleyecekleri var demektir. Ancak Post-mo-

(*) Bu metin *Küreselleşme Sürecinde Gelenekçi Ekolün Yeri ve Önemi* başlıklı bir parçadır (10.06.1999, M.Ü. İlahiyat Fakültesi) tartışılmıştır.